

Актуальною на сторінках часопису є проблема визначення місця публічної бібліотеки в умовах соціальних змін, якій приділено увагу в публікаціях Л.С.Северин та Н.Г.Ашаренкової. Еволюції та підходам до принципів діяльності публічної бібліотеки в нових історичних умовах присвячені публікації канд. пед. наук, доцента ДАКККиМ Н.Г. Ашаренкової (2006, №4; 2007, №1). Автор акцентує увагу на принципах діяльності публічної бібліотеки, до яких віднесено принципи демократизму, гуманізму, загальнодоступності, якості та соціальної відповідальності. Канд. пед. наук Л.С.Северин (2007, №3) визначає місце публічної бібліотеки в системі взаємовідносин органів місцевого самоврядування та територіальної громади в умовах демократичного суспільства. Аналізуючи діяльність вітчизняних та закордонних бібліотек у цьому напрямі, автор відзначає її фрагментарність в українських бібліотеках. Вона вважає, що в новій системі суспільних відносин публічну бібліотеку слід розглядати не

лише як культурно-освітню та рекреаційну установу, а й як муніципальний інформаційно-комунікаційний центр.

Можна констатувати, що проблема інформатизації бібліотек України знаходить найширше висвітлення в ґрунтовних наукових публікаціях як теоретиків, так і практиків бібліотечної справи на сторінках часопису "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія". Видавнича політика головного редактора журналу – доктора історичних наук, професора М.С.Слободяника спрямована на забезпечення безперечної актуальності публікацій і їхнього високого наукового рівня. За минулі роки відбулося не лише становлення нового фахового наукового часопису, закладені його базові принципи, але й започатковані стратегічні напрями подальшого розвитку. Бажаємо головному редактору, редакційній колегії часопису, всім авторам та читачам плідних наукових пошуків, дискусій та наукових знахідок!

УДК 002+651.4+930.22

### **ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ "БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ" (2004-2008 РОКИ)**

Г.М. Швецова-Водка

Розглянуто зміст журналу "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія" за 2004-2008 рр. з погляду відображення в ньому проблем науки про документ. Визначено тематичні групи публікацій, відзначено найбільш вагомі серед них.

The content of journal "Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologiya" for 2004-2008 years is considered from point of reflection the problems of document science. The thematic groups of publications

2004 р. родину спеціальних журналів галузі документально-комунікаційних наук поповнило нове видання – журнал, у назві якого вперше з'явилося документознавство. Це твердження не означає, що раніше не існувало фахового видання, де б публікувалися документознавчі дослідження. Завжди гостинним до будь-яких досліджень документально-комунікаційного змісту був і є щомісячник "Вісник Книжкової палати"; публікації документознавчого змісту знаходили місце і на

сторінках бібліотечних видань – "Бібліотечного вісника" та "Бібліотечної планети". З 1996 р. виходить продовжуваний збірник "Студії з архівної справи та документознавства". Але саме журнал "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія" став першим українським періодичним виданням, спеціально присвяченим документознавству.

Минуло 5 років, і настав час підбити перші підсумки. Варто зазначити, що головний редактор журналу М.С.Слободяник регу-

лярно, щороку підсумовував набутки журналу, в тому числі і в галузі документознавства. Наочному їхньому представленню сприяють щорічні покажчики змісту журналу, які подають в останньому, четвертому номері щороку. Але об'єднання цих даних та їхній аналіз може дати й нові результати.

Для аналізу, що пропонується, переглянуто 18 номерів журналу, які вийшли з 2004 р. по № 2 2008 р. У них виявлено 96 публікацій, які стосуються питань документознавства. Частина з них повністю і однозначно присвячувалася документознавству; частина має відомості з документознавства як складову свого змісту. Крім таких, до вказаної кількості зараховано публікації, присвячені книговидаванню, аналізу опублікованих документів, їхніх фондів чи колекцій, електронних документів, а також проблемам суміжних наукових дисциплін (інформології, комунікології), які тісно пов'язані з проблематикою документознавства.

Перелічені статті публікувалися в різних розділах і рубриках журналу. Передусім у розділі "Документознавство. Архівознавство" (але не всі публікації з цього розділу є документознавчими, що впливає навіть з його назви). Крім того, і в розділах загального змісту: "Події та факти наукового життя", "Історичні розвідки" або "Історичні дослідження", "Школа молодого дослідника", "Сторінка головного редактора", "Рецензії", "Професійна освіта", "Поздоровляємо ювіляра", "Офіційні документи". А також у розділах, в назвах яких не фігурувало документознавство, але зміст публікацій має відношення до документознавства: "Інформологія", "Інформаційні технології", "Інтернет-ресурси і технології", "Наукове забезпечення бібліотечної діяльності", "Архівознавство", "Бібліотекознавство та інформаційна діяльність", "Книгознавство і видавнича діяльність", "Книгознавство та бібліографознавство"; у тимчасовій рубриці "Заочна конференція "Збереження документів національного архівного фонду". Загальну назву має рубрика "Морально-етичні проблеми науки", але вміщені в ній статті стосуються саме документознавства. Повідомлення, що стосуються захисту дисертацій із доку-

ментознавчих проблем, вміщено в рубриці "Захист дисертацій" поряд з іншими дисертаціями (в загальній кількості публікацій ці повідомлення не рахувалися).

Таке структурне "розсіяння" публікацій із документознавства в межах журналу вважаю цілком виправданим. Зовсім не обов'язково збирати їх усі в один розділ. Але читачі журналу мають знати про вказану особливість його змісту.

Загалом наявні документознавчі публікації відтворюють стан розвитку документознавчої науки на сучасному етапі, тому доречно придивитися до них уважніше.

Найбільш вагомий внесок у розвиток науки роблять, звісно, загальні праці про документознавство, його теорію та історію. Серед них, передусім, слід відзначити статтю М.С.Слободяника "Документологія: зміст, перспективи" (2004, № 4). Вона визначила ставлення цього провідного вченого до нової назви науки про документ і перспектив розвитку документознавства. Не відмовляючись від документологічного майбутнього, М.С.Слободяник писав: "Перехід від документознавства до документології є об'єктивним процесом, який не може бути прискореним... Тож нагальним завданням лідерів сучасного документознавства є об'єднання зусиль для створення теоретико-методологічної та організаційної бази для збереження цілісності науки про документ і набуття нею якісно нового статусу".

Заклик редактора був почутий хіба що відносно методологічної бази науки про документ: опубліковано 7 статей, у яких було подано як загальну характеристику методів документознавства (чи документології), так і детальний аналіз окремих із них, зокрема контент-аналізу документів та бібліометричного аналізу (А.Ф.Федорчук і Н.В.Танатар, Ю.В.Павліченко). Найзначнішими були публікації Л.А.Дубровіної (2005, № 5) та Н.М.Кушнарєнко (2006, № 3), які, без сумніву, вплинуть на подальший розвиток документознавчих досліджень. Узагальнювальний характер має стаття Г.М.Швецової-Водки "Методи документознавства" (2007, № 1).

Низку статей було присвячено історії

документа, точніше, навіть передісторії: "прото-документним комунікаціям", за терміном Є.О.Плешкевича. Цікаві розвідки С.Г.Кулешова (2004, № 1) і Є.О.Плешкевича (2006, № 2) та науково обґрунтована полеміка між ними (2006, № 3) увійдуть до надбань документознавства.

Представник російського документознавства Є.О.Плешкевич виявився активним дописувачем нашого журналу: опубліковано 4 фундаментальні статті цього автора. Вони відбивають власну, індивідуальну позицію Є.О.Плешкевича і багато в чому є дискусійними. На жаль, лише С.Г.Кулешов відреагував на цей виклик; інших відгуків не з'явилося. Опонентом Є.О.Плешкевича виступив відомий російський вчений Ю.М.Столяров, але стосовно іншої праці Є.О.Плешкевича – навчально-методичного посібника "Документоведение", що вийшов у Саратові 2004 р. (2005, № 4). Як відомо, в суперечці має народитися істина, тому наукова комунікація часто-густо має характер дискусії. Але коли, де і в кого народиться очікувана істина, ми поки що не знаємо. Отже, дискусійний характер наукових публікацій можна вважати їхньою обов'язковою рисою.

У зв'язку з цим не можна обійти увагою дискусію, що розв'язалася під рубрикою "Морально-етичні проблеми науки". За змістом вона присвячена документознавству, точніше – полеміці, що виникла з приводу підручника Н.М.Кушнаренко "Документоведение" в оцінці М.А.Низового. Рецензію М.А.Низового було надруковано 2006 р. в російському журналі "Библиография", там само опубліковані відгуки на неї і завершальна стаття Є.О.Плешкевича. Чому ж 2007-2008 рр. знову "розгорілася" дискусія на сторінках нашого журналу?

За свідченням Ю.М. Столярова, свій відгук на статтю М.А.Низового він написав і надіслав у редакцію "Библиотечнознавства. Документознавства. Информології" ще 2006 р. Коли він був опублікований у № 4 за 2007 р., тобто, практично 2008 р., дискусію в "Библиографии" вже було завершено. Цей розрив у даті написання статті Ю.М. Столярова та її опублікуванні пояснює й деякі зауваження

М.А.Низового у статті-відповіді. У зв'язку з цим варто порекомендувати редакції "Библиотечнознавства. Документознавства. Информології" вказувати дату надходження статті до редакції, як це робить, наприклад, російський журнал "Научно-техническая информация", особливо у випадках, коли йдеться про дискусійні виступи.

Продовження даної дискусії дійсно вилилося в "морально-етичні проблеми", точніше, у звинувачення авторами один одного у всіх смертних гріхах. Як відомо, завжди важко довести, що "я – не верблюд", коли твій співрозмовник упевнений у зворотному. Відверто кажучи, мої симпатії викликає той, кому доводиться виправдовуватися, якщо звинувачення проти нього ґрунтуються на особистій антипатії. На жаль, до наукової істини справа не дійшла.

Заслугою редактора вважаю надану можливість головним опонентам виступити із завершальними статтями (2008, № 2), хоча вилучити з них частки наукової проблематики непросто. Прикрим підсумком цієї невдалої дискусії є висновок про те, що проблеми науки цікавлять не багатьох, або цікавлять не так жваво, як власні амбіції.

Вагомим внеском у розробку історії документознавства є історіографічні статті В.В.Бездрабко "К.Г.Мітяев і становлення документознавства" (2008, № 1) і "Поль Отле і наука про документ" (2008, № 2). Вважаю, що вони мають прислужитися і до вирішення теоретичних проблем.

Не можу залишити поза увагою і статті, присвячені питанню ширшому, ніж суто документознавче: про науки, які вивчають систему соціальних комунікацій. Ю.М.Столяров розглянув це питання з прагматичної позиції, обґрунтовуючи необхідність виділення групи наукових спеціальностей "Соціальні комунікації" (2006, № 2). М.С.Слободяник висловив дуже інноваційну і дискусійну пропозицію (там само), яка, на жаль, поки що не обговорювалася. Більш абстрактний, теоретичний характер має стаття Г.М.Швецової-Водки "Місце документознавства в системі наук" (2007, № 4).

Кілька статей журналу присвячено

загальнотеоретичним поняттям, які розглядаються в межах інших наук, але тісно пов'язані з теорією документознавства (Рыжов В.П. О понятии "информация" // 2006, № 4; Силков С.В. От управления документной информацией к менеджменту знаний: когнитологический аспект // 2007, № 2 та ін.), а також присвячені зв'язкам документознавства з іншими науками, зокрема з архівознавством (І.Б.Матяш у № 4, 2006). Їхнє опублікування є заслугою журналу, підтверджує його широкий інформологічний характер.

Низку статей можна охарактеризувати як часткові документознавчі публікації. Серед них – статті, присвячені окремим видам документів (Л.Г.Тупчієнко-Кадирова, М.Б.Шатрова) та окремим напрямам документаційної діяльності (В.В.Федосов і Н.О.Капмоле, І.В.Добреля, Т.О.Ярошенко, В.І.Шульгіна та ін.). На особливу увагу заслуговує стаття І.В.Добрелі, присвячена актуальній і нерозробленій у документознавстві проблемі документаційного забезпечення діяльності банків (2006, № 4). Важливою є вказівка Л.А.Дубровіної на зв'язок функцій документа із проблемою збереження та використання документів (2006, № 2). Цікава постановка питання в статті О.М.Загорецької "Неосфрагістичні знання в документознавстві (сучасні вимоги до виготовлення та застосування печаток для документів)" (2008, № 2).

Виходячи з розміщення в розділі "Документознавство. Архівознавство" статей із питань діловодства, можна вважати, що цю проблематику редакція відносить до документознавчої. Це статті Ю.І.Палехи про культуру діловодства, І.О.Петрової про документаційне забезпечення органів місцевого самоврядування, О.М.Загорецької про інформаційні потреби працівників служб діловодства, а також О.Б.Виноградової про науково-методичні засади навчальної дисципліни "Діловодство". Діловодна проблематика порушується і в статтях про електронні документи, про які див. нижче.

Пограничні питання, що стосуються як неопублікованих, так і опублікованих документів, а також як друкованих, так і електронних видань, розглянуто в низці статей Я.О.Че-

пуренко, яка глибоко і всебічно проаналізувала документи, що створюються органами державної влади. Ці статті є цінним внеском у теорію документа, а також мають прагматичне значення для практичних працівників документально-інформаційної сфери суспільства.

В окрему рубрику журналу "Книгознавство і видавнича діяльність" або "Книгознавство і бібліографознавство" виділялися статті, присвячені характеристиці опублікованих документів, стану книговидання, типологічній і змістовій характеристиці періодичних видань, книжковим зібранням і колекціям у складі бібліотечних фондів. Поміж тим, слід зазначити, що, вочевидь, редакція не мала впевненості у галузевій відокремленості таких статей від суто документознавчих, тому іноді вони публікувалися в розділі "Документознавство".

Безумовним пріоритетом для журналу були статті, присвячені електронним документам, як неопублікованим (переважно діловодним), так і опублікованим (тобто електронним виданням). Як правило, такі статті публікувалися не в розділі "Документознавство", а в таких, як "Інформаційні технології", "Інтернет-ресурси і технології". Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" опублікований у рубриці "Офіційні документи"; "Положення про електронні наукові фахові видання" – в рубриці "Офіційні матеріали" (до речі, не зрозуміло, чому не "Офіційні документи"). Розглядалися також електронні документи як об'єкти комплектування сучасної бібліотеки (О.В.Баркова, В.Ю.Болдовский) і розвиток електронної документації, зокрема у ФРН (В.В.Рудюк); документні ресурси веб-сайтів органів виконавчої влади в Україні (Л.О.Чекмарьова) і зміст порталів наукової періодики (Т.О.Ярошенко, Є.О.Копанева) або документів ЮНЕСКО (О.А.Кравцова).

Зауважимо, що тема електронних документів перетинається з проблематикою діловодства чи книговидання, тому деякі публікації розміщувалися у відповідних розділах.

Особливу групу статей склали публікації про історичні документи (Т.В.Міцан, О.А.Купчинський), про їхні дослідження та опубліку-



вання. Поміщалися вони в розділі "Історичні розвідки" або "Історичні дослід-ження", але також і в розділі "Документознавство. Архівознавство".

Журнал приділяв постійну увагу питанням професійної освіти, для чого була виділена спеціальна рубрика, але деякі матеріали вміщувалися і в розділі "Документознавство". Стаття Н.М.Кушнарєнко "Складові змісту спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність": питання методології" (2004, № 1) практично задала тон не тільки обговоренню проблем професійної освіти, але й визначенню співвідношення понять документознавство, документологія, інформаційна діяльність. Із цікавим зарубіжним досвідом ознайомила читачів І.Є.Антоненко (2006, № 3).

Важливу ознайомчу місію виконували оглядові статті в рубриці "Події та факти наукового життя", присвячені науковим конференціям у Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв, Київському національному університеті культури і мистецтв, Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства. Серед інших матеріалів у них охарактеризовано доповіді і повідомлення з документознавства. Деякі з них пізніше знаходили своє відобра-

ження в статтях, але з деякими можна познайтися лише в цих оглядах чи в публікаціях тез.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що документознавчий "зріз" журналу відобразив як здобутки, так і недоліки сучасної науки про документ; виявив актуальні проблеми і питання, що потребують подальшої розробки. Позитивну роль у наповненні журналу цікавими науково-дослідними матеріалами зіграло його включення до переліку фахових видань, визаних ВАК України. Поміж тим, слід зазначити, що журнал ще не став справжньою трибуною для всіх, потенційно зацікавлених у розвитку документознавчої науки та освіти. Виходячи з кількості вищих навчальних закладів, що готують фахівців зі спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність", коло авторів документознавчого розділу журналу могло би бути значно ширшим.

Загалом, виходячи з наявного змісту журналу і спостережень за його використанням читачами, можна з впевненістю заявити, що він знайшов своє місце у професійному читанні, став доволі популярним серед студентів і має гарні перспективи розвитку.

Додаток

**Тематично-кількісні показники публікацій з документознавства в журналі  
"Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія"  
(2004-2008 рр.)**

№ з/п	Тематика публікацій	Кількість публікацій	%
1	Загальні праці з питань документознавства	15	15,6
2	Методи документознавства	7	7,3
3	Дискусії, рецензії	7	7,3
4	Загальнотеоретичні питання, зв'язки з іншими науками	4	4,2
5	Часткові питання документознавства	8	8,4
6	Діловодство	9	9,4
7	Книговидавання (опубліковані документи)	18	18,7
8	Електронні документи	11	11,5
9	Історичні документи	5	5,1
10	Професійна освіта	6	6,25
11	Конференції	6	6,25
	Усього	96	100